

RADIOGRAFIA TERENULUI ETNOGRAFIC ȘI POVEȘTILE IDENTITĂȚII: NOI DESPRE NOI, CODRENII

Camelia BURGHELE

ABSTRACT: *The current study brings into light the necessity of terrain investigations, systematic gathering of detailed information and the interpretation of those in order to form folkloric archives, and immaterial cultural references. Photographing or “picturing” the collective cultural memories and identifying “live treasures” in general which have remained a traditional rural way of life till this day in our contemporary times of heavily “urbanized” and industrialized modern world. The assumption of our cultural identity in the context of globalization and uniformization has become one of the main subjects and focuses of anthropologic researches. A trend in ethnographical urgency has made vast claims that traditional communities who are imposed to processes of assimilation are feared to witness their irreversible transformation of their day to day lives and inherently their cultural customs. All the benchmarks that emergency ethnology has managed to achieve both on the fields of terrain researches and in the fields of observation, of the ethnographical dynamics, both of these milestones were realizable thanks to two major projects. The first project was conducted in 2012, in the small village of Aluniș – Sălaj County, situated on the Someș river bank. The village of Aluniș focuses on advertising its allegiance to the ethnographical area of Codru, a very ethnographically colorful geographical region. The second major project was initiated in the summer of 2014 in numerous codrenești villages, covering all the regions of the research area in three different counties, Codru of Sălaj County, Satu Mare County and last but not least Maramureș County. Both projects were coordinated in tight cooperation between the Centru de Cultură și Artă al județului Sălaj (The Centre of Culture and Art of Sălaj County) and the University of Bucharest. Therefore a big step has been made forward in order to one day realize the publication of a study that will focus strictly on the monography of the Codru region, the cultural region that spreads out on three different counties: Satu Mare, Maramureș and Sălaj. The innovative aspect of the current study was realized with the implementation of new anthropological research principals such as: interculturalism, multicultural environment, identity versus alterity, identity mechanisms, globalization, urbanization, cultural mutations.*

KEYWORDS: *Codru region, emergency ethology, traditional community, ceremonial ritual, local identity.*

Într-o lume cosmopolită, grăbită și cu o maximă apetență pentru mediul virtual, a fi etnograf de teren pare a fi ceva total desuet, aproape anacronic, mult diferit de meseriile informatizate ale viitorului. La prima vedere, etnograful studiază tot ceea ce este învechit, prăfuit, depășit. „Culege” obiecte vechi de prin podurile caselor, se interesează de tradiții de mult uitate sau stă de vorbă cu bătrâni care abia își mai amintesc vremurile tinereții lor.

Taberele de cercetare etnografică derulate în ultimii ani sub coordonarea Centrului de Cultură și Arte al județului Sălaj demonstrează însă că lucrurile trebuie mult nuanțate.

Am mai scris și cu alte ocazii că civilizația urbană aduce cu ea o serie de structuri care alterează mult viața satului, prin promovarea unui model cultural urban bazat pe globalizare, computerizare, standardizare, cu pierderea reperelor identitare specifice. În tot acest nou context socio-cultural, dispar martorii vizuali, participanții direcți, actorii principali, prin dispariția generației vârstnice. De aici pornește necesitatea investigațiilor de teren, a culegerii, sistematizării și interpretării datelor, formarea unor arhive de folclor și reperi din cultura imaterială, „fotografierea” memoriei culturale colective, identificarea „tezaurelor vii” și, în general, radiografierea „la zi” a tot ceea ce a mai rămas „rural”, țărănesc, vechi, într-o lume „urbană”, modernă, industrializată.

De aceea construirea, conturarea și asumarea identității culturale au devenit, în contextul globalizării și uniformizării culturale specifice ultimelor decenii, unul dintre subiectele predilecte ale cercetării antropologice. Etnologia de urgență reclamă studiul comunităților tradiționale într-un regim impus de ample procese de asimilare culturală sau de transformări ireversibile ale vieții cotidiene și a obiceiurilor culturale.

Dacă ar fi să creionăm o abordare teoretică explicativă, credem că ar trebui să pornim de la tiparele mentale – diferite pentru societatea tradițională și pentru cea modernă – precum și de la modificarea receptării culturale a nunții în societate, la momente diferite.

În fapt, ne întrebăm dacă trecutul mai este perceput sub semnul modelului sau s-a petrecut o abdicare de la acest tipar și asistăm la construirea unui alt fel de asumare a realității, proprie omului societății de consum, în care valorile financiare par a fi esențiale; desigur, trebuie să fim realiști: ele au contat întotdeauna, și mărturiile chiar ale martorilor noștri din aceste sate confirmă că în alegerea soțului/soției cantitatea și calitatea zestrei ocupa un loc important și în societatea tradițională. Față de perioada comunității rurale însă, acum, în satul urbanizat, componenta financiară a întemeierii unei familii pare a se impune radical, primordial, așa cum reiese din limbajul lipsit de echivoc, dar și de eleganță, uneori chiar voit dur, incisiv, cinic, al informatorilor.

Toate aceste reperi teoretice ce țin deopotrivă de etnologia de urgență, de etnografia de teren sau de dinamica mentalităților au putut fi experimentate „live” pe parcursul a două proiecte ambițioase derulate, unul în vara anului 2012, în satul Aluniș - Sălaj, pe malul Someșului, un sat care își reclamă apartenența la zona etnografică

Codru și altul, în vara anului 2014, în mai multe sate codrenești (acoperind Codrul sălăjean, maramureșean și sătmărean), ambele sub coordonarea Centrului de Cultură și Artă al județului Sălaj în colaborare cu prestigioasa Universitate din București. S-a făcut, cu ocazia aceasta, încă un pas înainte în studierea etnografică a satelor codrenești, în perspectiva editării viitoare a unei dorite și mult-așteptate monografii a zonei Codrului, areal cultural ce subsumează teritorii din trei județe: Satu Mare, Maramureș și Sălaj. Originalitatea proiectelor s-a datorat mai ales metodologiei moderne aplicate, dar și punctelor de vedere antropologice impuse în racordarea bibliografiei cu cele mai noi principii de cercetare: intraculturalitate, mediu multicultural, identitate versus alteritate, mecanisme identitare, globalizare, urbanizare, mutații culturale.

Membrii echipei de cercetare formată din studenți, masteranzi și cadre universitare, coordonați cu maximă pricepere de dr. Narcisa Știucă și dr. Corina Mihăescu, au avut ocazia să „fotografieze” țăranul sălăjean contemporan la el acasă: au văzut puținele locuri unde se mai face pâine (pentru că cei mai mulți țărani o cumpără de la brutărie), au gustat mâncarea tradițională, au văzut stadiul precar al meșteșugurilor locale sau au putut asculta ultimele relatări despre nunțile și înmormântările specifice locului, care acum se fac „cu catering”, încercând, astfel, să contureze un specific local codrenesc.

Se cuvine să mai adăugăm și faptul că Centrul de Cultură și Arte al județului Sălaj este titularul unei tabere de etnografie anuale, gândită ca o *școală de vară a etnografiei de teren*, unică, în această formulă instituționalizată, în România, după știința noastră. Astfel, pe parcursul unei săptămâni, studenți și masteranzi de la universitățile din Cluj-Napoca, București sau Craiova sunt coordonați într-o cercetare aplicată de teren de lectori avizați care le demonstrează ce înseamnă, concret, *a fi etnograf*. Cu certitudine, studenții sunt câștigați din punct de vedere profesional (și nu numai: munca în echipă, pitorescul satelor ardelenese, distracția din fiecare seară, schimbul firesc de idei contează, cu siguranță, la fel de mult), dar cel mai câștigat este satul sălăjean, cel care beneficiază de atente radiografii și aduceri la zi anuale, conturând o arhivă dintre cele mai prețioase, care se va situa, în curând, printre cele mai bogate și actuale din țară și care va fi un important reper pentru etnografii de mâine.

Despre metodele de abordare a terenului aplicate în cercetarea concretă vorbește cel mai avizat Narcisa Știucă: „Fiind considerată cheia de boltă a întregului eșafodaj etnografic, observația este responsabilă de succesul cercetării, de aceea părintele etnologiei moderne, Marcel Mauss impunea în *Manual de etnografie* (1947) două exigențe importante: să fie precisă și completă. Pentru aceasta, el avertiza asupra atitudinii pe care cercetătorul tânăr trebuie s-o aibă în relație cu civilizațiile studiate și formula profesoral: «Să nu crezi că știi doar pentru că ai văzut; să nu faci nicio judecată morală; să nu te miri; să nu te înfurii; să locuiești în societatea indigenă; caută cu atenție mărturii!»¹. Observarea trebuie să fie călăuzită de șase întrebări care constituie de fapt scheletul descrierii etnografice: unde, de ce, când, cum, pentru ce și cine a făcut un anumit lucru². Numai astfel o anchetă corectă poate să conducă la o clasificare pe măsură și la o colectare de date care s-o însoțească pe cea de obiecte, dându-le acestora valoare de mărturii ale civilizației din care au fost extrase. Subliniind importanța

¹ Marcel Mauss, *Manual de etnografie*, Iași, Ed. Institutul European, 2003, p. 25.

² *Ibidem*, p. 36.

studierii tehnicilor (industriilor) generale și speciale, Mauss își convingea discipolii astfel: „Tehnicile se vor defini ca acte tradiționale, grupate în vederea obținerii unui efect mecanic, fizic sau chimic, sau actele cunoscute sub acest nume /.../ perspectiva asupra industriei și meseriilor va permite o descriere vie a societății”³

O altă dilemă a cercetătorului care face astăzi teren se referă la tematica spre care se va orienta observația și la cea a studiului în sine: cotidianul sau festivalul? Ocupațiile dominante sau meseriile mărunte? În primul deceniu al veacului trecut, atunci când inaugura cursul de folclor de la Universitatea din București, Ovid Densusianu distinge „două categorii de producțiuni: cele care stau în strânsă legătură cu viața practică (credințe, obiceiuri, supersiții) și cele /.../ de ordine ideală pentru că se raportează la sfera superioară de gândire și simțire a omului simplu, la partea poetică a vieții lui (basme, tradiții, legende, poezii).” Cele dintâi, aprecia savantul, sunt „cele mai expuse pieirii” întrucât sunt supraviețuiri ale vieții arhaice. Alături de acestea relatările despre traiul de fiecare zi, reținerea și interpretarea evenimentelor mărunte, descrierea operațiilor de rutină sunt documente orale de mare însemnătate întrucât dau seamă de modul de viață și de gândire, de felul în care omul rural se raportează la natură și la societate și, prin urmare, pot slui înțelegerii profilului lui psiho-social.

Călăuziți de aceste idei, am orientat cercetarea din satele codrenești în vara anului 2014 spre identificarea unor persoane care, întâi de toate, să ne ajute să înțelegem rosturile și ritmurile cotidiene și mai apoi pe cele care marchează existența individuală și comunitară în mod ceremonial. Opțiunea noastră a mai fost motivată atât de faptul că, de-a lungul timpului, în zonă s-au realizat înregistrări și arhivări ale manifestărilor cutumiare, cât și de acela că literatura etnografică – deloc generoasă în ultimul timp – este lacunară în informații privind meserii „prozaice” precum fierăritul și potcovăritul, împletitul nuielilor, sobăritul, tâmplăria și dulgheria, în vreme ce creșterea animalelor și cultivarea pământului sunt tratate uniformizant și arhaizant, cu un vădit dezinteres pentru progresul tehnicilor și mai ales pentru experiența individuală locală⁴.

Despre „țintele” proiectelor și finalitățile urmărite lămurește Corina Mihăescu: „Experimentul a presupus documentare, cunoaștere, intuiție obiectivă, descriere și explicație.

Șederea în sat, locuirea efectivă la săteni a schimbat unghiul și intenția privirii și analizei - de la observația exterioară ne-am îndreptat către privirea lucrurilor și a fenomenelor din interiorul lor, prin participarea la toate manifestările de viață ale sătenilor (...).

Înțelegem și explicăm astfel experimentul Aluniș ca pe o sumă de observații lăuntrice, participative, ca pe o cunoaștere științifică directă și explicativă, ca pe o descriere a conținuturilor unei comunități.

Prin ancheta directă de teren am încercat să cunoaștem și să explicăm istoria locală, realitatea socială, cultura unui grup etnic, mărcile identitare ale acestuia, specificitatea folclorică, obiceiurile și tradițiile satului, practicile cotidiene, modelele etnice, semne, simboluri, conduite, valori și idei colective, mentalitate populară colectivă și individuală (...).

³ *Ibidem*, p. 44.

⁴ Narcisa Știucă, „Noi perspective etnologice sau despre fascinația lucrurilor mărunte”, în *A fi etnograf în România secolului XXI*, supliment al revistei *Caiete Silvane*, Zalău, 2015, p. 5 – 7.

În trecerea generațiilor, structura dinamică are următoarea compunere: în cultura populară se adaugă noi trăsături și modele culturale complexe, după cum, pe de altă parte, se renunță la unele trăsături, modele și practici culturale.

Astfel, grupul de studenți și masteranzi a putut să observe la Aluniș împletirea în viața comunității a actualității cu trecutul, motiv pentru care cercetarea s-a axat atât pe depistarea supraviețuirilor - „forme, imagini, sensuri, structuri rituale prezente în sistemul activ al comunității (...) sub presiunea «etnologiei de urgență» al cărui comandament principal este salvarea formelor de expresie a folclorului - în termenul de folclor pe cale de a intra în fondul pasiv”⁵ - în termenul de folclor fiind incluse atât cultura spirituală: literatură, muzică, dans, sărbători, obiceiuri, practici tradiționale, de prevenire, combatere și vindecare a bolilor, ritualuri, credințe, reguli de comportament, cât și cultura materială: ocupații, meșteșuguri artistice, tehnici de construcție, alimentație tradițională, dar și structurile, formele și elementele noi, care formează cultura vie, actuală, în tipul de raport existent între tradiție și inovație.

Demersul cercetării de la Aluniș și-a propus identificarea și recuperarea valorilor tradiționale identitare, preocuparea pentru studierea patrimoniului cultural imaterial ce implică, conform definiției cuprinse în Legea nr. 26/2008 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial: practici, reprezentări, expresii, cunoștințe, abilități, împreună cu instrumentele, obiectele, artefactele și spațiile culturale asociate acestora, pe care comunitățile, grupurile sau, după caz, indivizii le recunosc ca parte integrantă a patrimoniului lor cultural, expresii culturale tradiționale - forme de manifestare ale creativității umane cu exprimare materială, orală, forme de artă a cuvântului și expresii verbale tradiționale - forme de exprimare muzicală - cântece, dansuri, jocuri populare, forme de expresie sincretică - obiceiuri, ritualuri, sărbători, etnoiatrie, jocuri de copii și jocuri sportive tradiționale, forme ale creației populare în domeniul tehnic, precum și meșteșuguri ori simboluri tradiționale.

Până în momentul de față, terenul Aluniș reprezintă multe foldere, fișiere și imagini cuprinzând obiectele și fenomenele studiate, oamenii întâlneau, anchete configurate nestandardizat, documente scrise, referințe teoretice, surse comparatiste, analize etnografice.

Subiectele urmărite în anchetele de teren au fost mărcile identitare ale comunității studiate, tradițiile culturale concentrate în obiceiurile satului și în specificitatea folclorică, memoria culturală generatoare a identității etnice, legende locale, istorii orale, poveștile vieții, istoria locală, modele comportamentale și morale, descoperirea localului, practici cotidiene, modele tehnice, semne, simboluri, valori și idei colective, conduite și mentalitate colectivă și individuală, deprinderi de muncă, relatări despre funcțiile obiectelor tradiționale, despre activități artistice și hobby-uri, ocupațiile tradiționale și meșteșugurile țărănești, gospodăria țărănească, obiceiuri calendaristice și obiceiuri din ciclul vieții, aspecte zonale de folclor, alimentația tradițională.

În urma acestei cercetări, s-a adunat un bogat material documentar ce va sta la baza studiilor comparative de dinamică și istorie socială, cu finalitate formativă, didactică și științifică.

⁵ Sabina Ispas, *Repertoriu I. Patrimoniul cultural imaterial din România*, București, CIMEC - Institutul de Memorie Culturală, 2009, p. 1.

Valorificarea informațiilor din teren va reprezenta un fond documentar, o arhivă de date și mărturii despre lumea satului Aluniș, ce se va constitui într-o monografie etnofolclorică realizată cu știința și cu aplicarea tehnicilor de investigare etnologică a unor tineri în anul 2012, „un demers de repertoriere a unor informații care nu vor mai putea fi obținute, după dispariția încă a unei generații, decât, eventual, din cărți”.⁶

Ne-au reținut atenția – în acele campanii de teren și în altele, muzeografice – câteva obiective remarcabile, reperi pe un traseu turistic care să valorifice potențialul etnografic al zonei și despre care localnicii povestesc lucruri dintre cele mai incitante. Unul dintre acestea este cetatea Cheudului, care a fost cercetată de arheologii medievali și istoricii contemporani, dar destinul său istoric este dublat de unul popular, cu aură de legendă. Situată pe malul Someșului, la capătul satului Cheud, pe un povârniș abrupt împădurit, cetatea configurează în memoria localnicilor un spațiu misterios: aici au fost văzuți șerpi imenși, aici se presupune că a fost îngropată o comoră (în retragerea grabnică a localnicilor în fața cotropitorilor de diferite neamuri) dar, mai ales, de aici a sărit haiducul Pinte, cu calul său nădrăvan, până pe celălalt mal al Someșului, la Aluniș.

Pe locul cunoscut sub numele de „Cetatea Pintii”, călugării benedictini care au primit drept de vamă a sării pe râul Someș au construit, în secolul al XIII-lea, o mănăstire. În cea de a doua jumătate a secolului al XIV-lea, în apropierea mănăstirii a fost construită o cetate de lemn și pământ, ale cărei ruine sunt vizibile și astăzi. Prima mențiune documentară datează din 1383⁷, când este menționat un *castrum Aranyas* - denumire maghiară care înseamnă *auriu*, după felul în care razele soarelui cădeau pe zidurile cetății (se spune), conferindu-i culoarea aurie (după cum numele satului a fost *Aranyosvár*). Unele surse susțin că *Cetatea Aurie* și-a primit numele după *pârâul care poartă aur*, de la poalele cetății.

Poveștile sătenilor susțin că, la trecerea lui Pinte pe aici, după mult discutata sa săritură peste Someș, cetatea era încă, în picioare:

*Este un zâd acolo, aceie îi cetatea lu Pinte viteazu, tăt așe o știu... zâcea că o zburat cu calu, Pinte, dincolo de Someș, i să văd acolo copitele; o zburat dincolo, în dealu celălalt, la Benesat; așe era închipuit, așe era de viteaz. O vrut să o strâce, da nu o putut, că o fost clădită cu var nestins, cu pietre mari. Niciodată nu o fost ea gata, numa ne uitam că este un fel de cuptor su ea, ne puteam băga acolo dacă ne prindea ploaia. O fost pă vremea turcilor, o vrut să puie mâna pă putere și atunci, cu iobăjimea, o vrut Pinte să deie la popor, la oamini săraci și o trecut p-aici, de i-o rămas aici urmele; acolo probabil o vrut să își facă cetatea, să o ghet, numa nu o putut. Pinte însamnă că l-o iubit poporu, pântru că o fost contra turcilor și tătarilor, era cu poporu*⁸.

Aura de legendă a cetății este augmentată și de prezența unui uriaș în zonă, care ar fi locuit chiar în cetate, înainte de Pinte:

Așe u-am știut și noi și părinții noști. Umblam cu marhăle pă acolo și zâcea că mulți o vrut și ieie piatră d-acolo, da nime nu o putut, că îi zidită așe de bine că nu o putut lua. Aicea, la Piatra năzdravănă i să cunosc copitele, cum o sărit de la Aluniș

⁶ Camelia Burghel, *Repere de cultură tradițională sălăjeană*, Zalău, Bibliotheca Musei Porolissensis VIII, 2006, p. 23.

⁷ Dan Culic, *Peregrinări arheologice*, <http://www.caietesilvane.ro/articole/2973/Peregrinari-arheologice.html>.

⁸ Vilma Fărcaș, Cheud, Sălaj.

până aici.... așe auzeam și noi. Zăcea că o vinit uriașu ala și o luat plugarii cu plugu în surțu dă dinainte și o zâs: - Lasă că voi îți lucra aicea pământu. Zăcea că acolo o șezut în cetatea asta, unde îi zidu ala, acolo o șezut uriașu ala. Auzeam de Pinteia că o sărit din dealu ala în iestalalt, la Piatra năzdravănă, și i să cunosc copitele și culcușu cânelui, să vedea acolo, când umblam cu vacile îi vedeam și culcușu cânelui. Era tare viteaz și avea on cal tare bun, dacă o putut sări păstă Someș⁹.

Profilul moral a lui Pinteia, vremelnicul locuitor al cetății de la Cheud, este conturat de ipostaza sa de om sărac și asuprit, dar cu suflet mare; el este personajul central al unor pilde de moralitate, iar cetatea în care s-a ascuns ca să nu fie prins de dușmani a rămas o ruină care stârnește teama copiilor:

I se spunea cetatea lui Pinteia. Se spunea că Pinteia se ascunde la cetate, că era căutat și stătea aici; era sclugă, lucra la o familie, și se spunea că cu aceleași haine să culca, se scula, niciodată nu-l vedea gazda dezbrăcat și îi tot zăcea femeia să își deie jos cămașa, să i-o spele, da el nu vroia; și îi dădea de mâncare într-o farfurie de lemn cu o lingură de lemn, da pă care nu i-o spăla, pentru că era sclugă, și să nu i-o spele, ca pă farfurie să rămână resturi de mâncare și să îi pună din ce în ce mai puțin. Și într-o noapte, femeia l-o urmărit să vadă când să dăzbracă, și pielea îi era toată acoperită cu solzi: solzii ăia îl apărau pă iel, de-aia era așe de puteric.

Și când era căutat, avea un cal și cu calu ala a lui - era un cal năzdrăvan - sărea de pe Piatra năzdravănă până la cetate, dincoace de Someș și i se văd urmele copitei și culcușu cânelui. El lua de la bogați și împărțea săracilor și pentru că femeia care l-o ținut nu l-o plătit cum o trebuit, când s-o întors odată cu bani, o zâs: - Aduceți-mi farfuria din care mi-ați dat mâncare. Aia v-o umplu cu bani. Dacă mi-ați fi dat dintr-o farfurie mai mare, v-aș fi dat mai mulți bani!

Acolo s-ar fi ascuns Pinteia, să nu fie prins. Totdeauna cetatea asta o fost o ruină; probabil că în urmă cu sute de ani o fost locuită, dar, în orice caz, când eram copii, ne era frică să merjem acolo, că vedeam tăt felul de fantome, de strigoi; mergeam după ciuperca și nu meream câte unu singur, ce mai mulți, că ne era frică. Nu ne duceam câte unu singur, să nu ne atace cineva...¹⁰.

Dincolo de realitățile istorice, cetatea era un loc cu multe povești:

Pinteia o venit aici, la cetate. De la Aluniș, care e dincolo de Someș, unde e Piatra lui Pinteia, o sărit dincoace de Someș, până la cetate. Tot la Aluniș, pe malul stâng al Someșului, se mai văd urmele copitelor calului lui Pinteia.

Se vorbea că ar fi ceva comoară, cineva a și săpat aici...

Aici a fost vechea vatră a satului, prima; e aici, sub cetate într-un loc la care îi spune Icleje - după iclesia, biserică - și pe urmă s-a mutat în Poderei și apoi s-a mutat acolo unde e acuma satul. Ca să ajungi aici, se trece pe lângă Coastă, apoi Între ape, apoi prin Răstoacă, apoi prin Crenguță; acolo, peste drum e Dealu cetății și în fața lui e celălalt deal, îi zice Hij. Alunișu e peste Someș și aici e cetatea, la poalele căreia a fost prima vatră a satului. Multă vreme cetatea asta a fost folosită ca punct de observație împotriva popoarelor migratoare, că e cel mai înalt punct din zonă și se pare că a fost și vamă.

Se spune că ar fi fost aici șerpi uriași; bunica mea spunea că fratele ei o venit cu un car cu boi până aici și o văzut aici o grămadă imensă de șerpi care făceau mărgea, că

⁹ Rozalie Fărcaș, Cheud, Sălaj.

¹⁰ Lenuța Fărcaș, Cheud, Sălaj.

erau în perioada de împerechere și cineva ar fi dat cu o piatră în ei și atunci un șarpe s-a luat după iei și i-a urmărit și șarpele fluiera. Și, cu adevărat, aici era șerpărie mare¹¹.

„Piatra Pintii” de la Aluniș întregește poveștile și legendele țesute în jurul Someșului și a cetății din Cheud. De fapt, după cum ne relatează Grigorie Croitoru, toponimul corect, în memoria alunișenilor, este „Piatra cea Căscată»: așa numesc localnicii locul, nu „Piatra Pintii» sau „Piatra lui Pinte». De partea cealaltă a Someșului, la Cheud, piatra este atribuită direct haiducului Pinte», după cum ne-au spus nouă cheudanii. O poveste a locului, povestită de Maria și Grigorie Croitoru și auzită de la bătrânii satului, relatează că:

Dacă urci pă Valea Ciorgăului, sub Făgiște, se află o piatră mare, care are o deșchizătură ca o gură. Pietrei celeia i să zâce Piatra cea Căscată. Bătrânii zâceau că, pă când iereau iei copchii, puteai intra prin deșchizătura ceea și să meri pântr-o groță până dai de o gaură în jos ca o gură de fântână. Nime n-o cutezat să intre, mai ales că să vorovea că acolo cântă dracu cu ceatära. Dacă tropoteai deasupra Pietrei Căscate, suna a gol. Pă piatra asta iereau niște semne care semănau cu niște potcoave de cal. Zâceau bătrânii că alea ar fi potcoavele calului lui Pinte» Viteazu, haiducul. Tot bătrânii măi povesteau că haiducul Pinte» ar fi fost urmărit de poteră pă la Cetatea Chioarului. Era gata să-l prindă. Dacă-l prindeau, ștrangul era al lui, da o avut noroc cu calu. Vezi, Doamne, că avea un cal năzdrăvan. Calu o fugit cu iel până pă Dealu Mare, care-i aproape de Chioar. De-acolo, di pă Dealu Mare o sărit cu calu lui năzdrăvan păstă pădure și păstă Someș până pă piatra asta. Cum s-o lăsat pă piatră, o tăt rămas forma potcoavelor. Așe o scăpat de urmăritori. Poate că s-o băgat pă gura Pietrei Căscate și s-o ascuns. Bătrânii mai zâce că grota de sub deal trece pă sub Someș până la așa-zisa Cetate a lui Pinte» din dealurile Cheudului. De altfel, o parte din poveștile din Aluniș au fost valorificate literar în romanul „Petrecerea vampirilor», Editura Inspirescu, Satu Mare, 2014, scris de Maria Croitoru, iar o altă parte în volumul „Nume de oameni, nume de animale, nume de locuri în satul Aluniș», Editura Caiete Silvane, Zalău, 2005, p. 240-241.

Cu certitudine, cea mai completă și complexă descriere etnografică a satului Aluniș o datorăm tot Mariei și lui Grigorie Croitoru: „Satul, pe care sătenii mai vârstnici și o parte a locuitorilor satelor învecinate, îl numesc și astăzi Săplac, unul dintre numele lui mai vechi, este așezat în partea stângă a Someșului. Teritorial, face parte din județul Sălaj, situându-se în extremitatea nordică a județului. Se învecinează la est cu râul Someș, în apropiere fiind renumitele „Strămtori ale Țicăului”, la vest cu satele Noțig și Horoatul Cehului, la sud cu satul Inău, iar la nord cu satul Benesat, care este și centrul de comună din care face parte.

Satul este o așezare înșirată de-a lungul drumului, cu puține ulițe și ulicioare înguste. Din vechime, au ajuns până la noi următoarele denumiri ale părților satului: Ulița Mare, care constituie centrul satului, Pipirig – partea dinspre sud până în capătul satului, spre Inău, Hlube – ulița ce pornește de la podul cel mare și merge spre apus și Zona – partea dinspre nord ce se îndreaptă spre Benesat. La acestea se adaugă câteva ulicioare, pe care sunt așezate puține case, de o parte și de alta: Bereg, După Vale, După Sat.

Satul se compunea – și se compune – din gospodării împrejmuite cu garduri,

¹¹ Elena Cordoș, Cheud, Sălaj.

dispuse în lungul ulițelor și ulicioarelor înguste. „Ogrăzile”, arate sau plantate cu pomi fructiferi, se întindeau în prelungirea gospodăriilor, fiind despărțite între ele de „mie-zunie” sau „mejdă” – o „șurincă” de pământ îngustă pe care crește iarba. Aproape fiecare gospodărie mai avea și o „ogrzăea”, în care se cultivau zarzavaturi.

Ocupațiile tradiționale ale alunișenilor au fost și sunt agricultura, pomicultura și creșterea animalelor.

În ce privește agricultura se poate menționa că alunișenii semănau următoarele culturi: grâu, orz, ovăz, puțină seacă, porumb, trifoi și lucernă (semănate prin grâu și orz), „bichină”, plantă furajeră și bună pentru „tomnirea pământului”, precum și floarea-soarelui. Fiecare gospodar mai semăna cânepă și cultiva cartofi, cânepa fiind plantă folosită de toți în industria casnică, iar cartoful constituia alimentul de bază în fiecare casă.

Pomicultura nu ocupa un loc deosebit. Țăranii aveau suprafețe plantate cu pomi fructiferi, îndeosebi pruni, meri, peri, nuci, duzi, plasate în grădinile din preajma caselor sau pe dealuri.

Alături de agricultură, creșterea animalelor a constituit ocupație de bază. Se creșteau în Aluniș vaci, boi, bivoli, cai, oi, capre și porci. Animalele rămăneau întregul an în vatra și hotarul satului și erau pășunate pe terenuri diferite. Oile se pășunau întotdeauna în turme sătești „păzite” de „păcurari” angajați de proprietarii de oi. Nu se făcea păstorit transhumant. Un moment important al calendarului pastoral era „măsuritul”, care se organiza în fiecare an.

Amintim că alunișenii se mai ocupau și cu albinăritul, vânătoarea și pescuitul.

Dintre meșteșugurile țărănești amintim pe cele practicate de femei, în cadrul industriei casnice, în fiecare gospodărie, și pe cele practicate de bărbați, specializați în prelucrarea lemnului, extragerea și prelucrarea pietrei de construcție din carierele de pe dealul Ciocârlău, confecționarea cărămizii, lucrări de zidărie, fierărie, cizmărie, croitorie, zugrăvi etc. A fost o perioadă când piatra de construcție era la mare căutare. Se mai văd și astăzi fundații de casă din piatră cioplită cu măiestrie, stâlpi de gard, cruci, monumente funerare lucrate artistic. Veneau după piatră de construcție în Aluniș și după meșteri din toate satele vecine și chiar din localități mai îndepărtate: Cehu Silvaniei și sate din Zona Codrului.

Gospodăria țărănească era organizată ținând seamă de anumiți factori: spațiul destinat construcțiilor, destinația fiecărei construcții din gospodărie, reglementările administrative, tradiție etc. În mod obișnuit, o gospodărie țărănească din Aluniș era alcătuită din casa de locuit și anexele gospodărești. Dacă în trecut, majoritatea caselor erau mici, acoperite cu paie sau stuf, începând de prin anii 1955 – 1960, satul și-a schimbat complet înfățișarea. Electrificarea satului în 1967 a făcut posibilă pătrunderea civilizației în casele frumoase ale țăranilor, dar și transformarea omului și a mentalității lui.

Principalele instituții din sat au fost și sunt școala, căminul cultural și biserica¹².

Aducem o completare, amintind că satul Aluniș – și de fapt întreaga zonă – este un notabil rezervor de folclor și obiceiuri tradiționale, bine conservate în memoria colectivă, iar unele aflate încă în procesul praxisului efectiv; recent, am semnalat un set de *chiuituri* pe care le-am folosit într-un material mai amplu și care vorbesc despre

¹² Maria și Grigorie Croitoru, *Satul Aluniș. Prezentare generală*, în *Etnologia 4G*, supliment al revistei *Caiete Silvane*, Zalău, 2012, p. 9 – 12.

producțiile folclorice ale comunității din anii de început ai secolului trecut, pe care le redăm aici pentru frumusețea vorbelor:

„Chiuituri dela joc din com. Aluniș:

*Am o mândră ca și-o cruce
Și la lucru n-o pociu duce,
Dimineața-i roua mare
Și se udă pe picioare.
Peste zi soarele-i cald,
Se păleşte pe obraz.
Când îi colea la ujină,
O mușcă țânțari de mână.
Mândra mea care mă teme,
M'ar pândi dar n'are vreme.
Ziua nu poate de lucru,
Noaptea i se cântă pruncu.
Am o mândră ca o straiță,
Joacă n' picioare su laiță
Și eu mare cât un nap,
Joc în picioare su pat.
Cum nu-i mândra mea cuminte
Că nu-i place a ținea vite,
Numai poale 'mpăturate,
La papuci călcâie 'nalte.
Frunză verde de cireși
Are mândra opt cămeși.
Trei sunt supte, patru sparte,
Una-abea se ține 'n spate.
De-i fata cât de micuță,
O ie 'n brațe și-o uțuță.*

*Peste-un an ești cu drăguță,
Peste doi cu nevăstuță.
Doamne bate pe mândra,
Cum bate vântu frunza
Și pe față și pe dos,
Până ce-o doboară jos.
De-ar fi mândra mea cu minte,
Dac' oi muri să mă cânte.
Da mândrele ,nebunesc,
Mă cântă și eu trăiesc.
Da mândrele-au ,nebunit,
Mă cântă și n'am murit.
Dela noi a treia casă
Este o fată și-o nevastă.
Eu mă duc în butul fetii
Și sărut gura nevastii.
Cu nevasta mă iubesc,
Pe fată o celuiesc.
Lasă-ină maică pe voaie,
Nu-mi lega pe cap nevoaie.
Las' să șed cu cine-mi place,
Cu hâda sală nu mi face.
De-ai fi lele Sâmbăta
Ruje ca Dumineca.
Dumineca ruje 'naltă,
Lunea fasole brumată.*

Nu departe de Cheud, la Benesat, statuia din piatră a Maicii Domnului de la Benesat vorbește, pe de o parte, despre credința oamenilor locului și despre nevoia dialogului cu divinitatea – prin intermediul Maicii Domnului, în acest caz – iar pe de altă parte, despre istoria locului. Paternitatea sculpturii este atribuită, cu rezerve, artistului Ignat Ciocioian, care se pare că ar fi realizat-o în anul 1822. Inițial, statuia a fost amplasată lângă biserica de lemn „Arhanghelii Mihail și Gavril”, pe Dealul Bisericii, și considerată ca un ansamblu monumental de o mare valoare istorică, incluzând biserica de lemn, cimitirul cu cruci celtice și maghiare și statuia de piatră.

Acum, statuia, în ciuda declarării sale ca monument istoric, poposește în curtea casei cu nr. 14, la șoseaua asfaltată, unde nu este deloc valorizată și este abia vizibilă după gardul gospodăriei, lângă câteva semne de mormânt. Proprietarul casei și a curții susține că a găsit-o aici la nașterea sa și că nu a putut afla nimic despre originea

¹³ Sabin Ghergariu, ”Chiuituri din satul Aluniș”, în Școala Noastră, *Revistă Pedagogică – Culturală a corpului didactic primar din județul Sălaj*, anul XI, nr 3, martie 1934, Luceafărul, Zalău, p. 116.

ei: io îs din 60 născut și tăt aci o fost, noi ne-am mutat aici în 1980 și aici le-am găsit și bătrânii care o stat aci o zâs că tăt aci o fost; nu știe nimeni cine le-o pus aici; am întrebat pă mulți bătrâni din sat: - Mă, nu știți cine le-o pus aci? nu o știut nimeni. Io am tăt zâs că oi face on gârduț aci, da mi-o zâs că nu pot, că îs monument, da io în odoru mneu fac ce vreau, nu? Mi-o spus o doamnă de la Zalău că îi datoria popii să aibă grijă de statuie, că o fost a bisericii. Ia, aici o fost scris pă iele cine le-o făcut și anul, da amu s-o hurnit, nu să mai vede nimic. Pă orcine am întrebat, nime nu o știut să îmi spună nimic de iele¹⁴.

Redăm, în continuare, câteva fragmente din înregistrările de teren realizate în perioada mai - septembrie 2014 în satele din zonă, gândite ca un preambul pentru o viitoare monografie a zonei Codru, la care, desigur, vor fi necesare contribuțiile științifice ale tuturor cercetătorilor de specialitate din zonă. Fragmentele au fost selectate astfel încât să vorbească, pe de o parte despre identitatea culturală a zonei așa cum o percep locuitorii de aici și așa cum simplii țărani din satele codrenești și-o asumă, pe de altă parte, au fost selectate fragmente care să ateste obiceiurile și tradițiile locale sau scurte povestiri de viață ale celor chestionați:

Toți îs mândri de originea lor. Toată lumea acceptă că e o zonă mai săracă decât zonele de câmpie, dar toți sînt mândri că sînt codreni. Mândria stă în faptul că este și deal și vale, în zona Codru, poți sămăna orice, noi avem și lemne, și vin, putem cultiva nu la cote maxime dar bune, putem sămăna și cereale, aici orice poți găsi, plus că e o zonă și protejată. Văile îs frumoase, copiii mei când vin acasă, când venim dinspre Bobota, zâc că aici îi Valea Frumoasă...

În conștiința lor, oamenii se înțeleg foarte bine între ei, românii cu maghiarii, corundanii și bogdândanii, am avut nunți în Corund unde o fost mai mulți oameni din Bogdand. Se cântă la nunți și muzică românească, codrenii știu foarte bine dansa ceardaș și unгурii știu joca și codrenești. Și țâganii la nuntă știu cânta și ceardaș, și codrenește, la fel de bine. Da nu sînt căsătorii mixte. Între Bogdand și Corund, fiecare s-o conservat foarte bine și este o singură căsătorie între cele două sate, dar femeia nici amu nu o fost bine acceptată de socri. Corundu îi românesc și nu să amestecă cu nime. Și îs foarte mândri și de biserica de lemn din sat, de la 1723. Se respectă, da se conservă, fiecare cu satu lui.

Și Chiejdu aparține de Codru, și Ciuta. Ei țin de Codru și știu că îi vine numele de la Culmea Codrului și mai știu că asta este o culme către Maramureș. Și știu că numele vine de la Codru și de la pădure. Și corundanii zic că îs mai mult cam De Sub Codru... Chiejd, Babța, astea îs cam De Sub Codru. Dar toți știu că îs din Țara Codrului și la dansurile lor le zic codrenești. Și costumul popular e costum popular codrenesc. Tăți mărg la târg la Hodod, acolo să întâlneau, în prima zi de luni din lună. Vindeau cozi de sepe ori de coasă și fuse. Îs foarte nealcoși că îs codreni. Danseză de când îs mici, știu dansa foarte bine dansuri codrenești. Îs nealcoși cu zadiile, cu dansurile; bătaia asta, cel puțin la Corund, îi mare motiv de mândrie. Bărbații din Corund danseză un dans foarte greu, să întorc și păstă cap... dansul din Corund îi foarte spectaculos pentru bărbați¹⁵.

¹⁴ Informator care nu a dorit să își dea numele, Benesat, Sălaj.

¹⁵ Aurel Bojan, primarul comunei Bogdand, Corund, Satu Mare.

De aici începe Codru, de la Babța încolo, până la Valea Vinului, și către Sălaj, da numa on pic. De la Babța către Satu Mare și până la Valea Vinului. Să numește așe pântru că îi multă pădure p-aici.

Înainte tăte cășile o fost învălitate cu paie. Cu paie de secară, că erau mai lungi. Nu trăbuia să fie băgate în batoză, ci îmblătite cu îmblăcei. Io am văzut la Mihaiu Văsălichii cum le-o îmblătit, cu îmblăcei: niște bote prinse la capăt cu niște curele de piele. Le bătea și le scuturau până când nu mai erau spice și rămâneau paiele lungi, întregi. Și așe le puneă pă casă lunji, da să aibă așe, o grosime, păstă tătă casa. Să legau între ele, se lețuiau și pă deasupra erau niște rude mai sâbțări și le lega cu sârmă crestul. Pă deasupra puneă pintenu ala și le lega pă dinlontru cu sârmă, erau legate și așe erau fixate. După ace puneă altu rând și iară le lega. Fiecare rând îl lega și stăteau așe, bine legate. Care să pricepea, aveau scule bune și știau. Arătau frumos. Erau meșteri și aici, de făcut căsi. O fost din lemn, din goron ori din cer, din stejar. Erau pă tălpi. Cu fundație de piatră. Tălpile erau puse așe, crestul și apoi să puneau șoși pă capete și deasupra puneă cusulău. Și grinzi, și după aceie cornii, și să puneau păreții. Și deasupra să podea cu scânduri de brad., cu grinzele. Avea două camere, casă și tindă. Cuptorul era mai mult în tindă. Și făcea clacă cu neamurile și vecinii, mai ales când purtam piatră, de la Dealu Clapii. Era piatră bună tare, acolo. Și io u-am scos cu tata și u-am purtat cu caru cu boi. Care s-o însurat, îi făcea loc. Mai durmeau și în poiată. Și io am dormit în poiată multă vreme. Iară vara mai durmeam în șură¹⁶.

Erau poale din pânză și tărcate. Erau cu frunze, cu flori, era cipcă și două dejete în sus era lăsat și trăjea cu mașina de cusut două șire și-apui pântre ele era tărcat. Kimeșa era cu fodră și cu pumnișori, tărcate și pă kept. În poale am umblat mult și io. Păstă poale aveam zadie. La fetele tinere erau bordou, nu țăsută, ce era cumpărată și îi puneam cipcă și să vadă mai fain. Iarna aveam pindileu și sfetere de lână ne făceam. Aveam cojoace. Tata o avut gaci, bătrânii mai avea gaci larji, că așe s-o făcut, dar feciorii nu mai purtau. Și aveau cămeși de pânză cu bumbi pă kept și avea on pic de guler, nu-l îndoia, numa așe stătea, drept, nu îndoiet. Așe o fost portu. Bărbații aveau pălărie neagră.

Să joca rumânește, ungurește și ceardaș. Era și on danț des. Să juca și ceardaș, chiar dacă noi am fost rumâni. Da jocam on danț după Codru. Așe le zăcea la jocuri, codrenești: rumânești, ungurești, și des. Așe le-o zâs și părinții mei. Aici îi Țara Codrului, că sîntem aproape de Codru. Da aici nu-i chiar Codru, că Codru îi mai cătă Satu Mare, de la Beltiug încolo, către Stâna, Bicz, alea îs Codru, Noi sîntem aici mai Dă Sub Codru. Atunci era ceatără, contră și gordonă, și erau muzicanți țâgani, ori mai vineau din Derșida, ori din Stâna, mai vineau.

Mereau fetele la călcat de fuioare. Atuncinea o fost multă cânepă. Cânepa o topeai, o băgai în vale, o zdrobeai cu zdrobitorul, trăjeai pân grebăn și-apoi până nu era trasă în grebăn meream și o zdrobeam cu picioarele goale, lângă grebăn. Și mai vineau feciorii... acuma nu să mai duce nime la călcat de fuioare, că nu mai are nimeni cânepă. Tătă lumea avea cânepă. Țăseau femeile mult în război. Torceam până ne usturau jejetele. O culejam cu mâna și să făcea mănunki. O legam și o duceam la vale; era locuri unde era mai multă apă și acolo să puneă în apă și luam cu sapa pământ și puneam păstă iea așe, cu pari: doi pari la capăt și la mijloc, și nu o ducă apa. Stătea acolo și o cotam, și la

¹⁶ Teodor Temian, Corund, Satu Mare.

câteva zile când vedeam că să rumpe pozderia meream și o scoteam și o băteam în apă până să limpezea, pă dunga văii, aduceam acasă și o puneam pă lângă garduri și să uște și o zdrobeam cu zdrobitoru și o trăjam pân grebăn. Ieșea câlți, urzala și ala mai lung era fuioru. Ala îl torceam mai bine și urzala nu chiar așe de subțare și câlții îi torceam mai gros. Și-apui după aceie o ieșit bumbacu și nu o mai pus lumea chiar așe cânepă. Da să țesea tare mult atuncinea¹⁷.

Noi sântem Du Pă Sub Codru. Codru începe de la Bicaz în sus și noi aici sîntem Pă Sub Codru. Așe era și o strâgătură:

Amu zî-ne mai la modru,

Că sîntem Du Pă Su Codru!

De-aci de la noi dinsus îi numa pădure. Babța, Horezu, astea îs Sub Codru și de la Babța și de la Socond și Soconzel încoace îi Codru, pă la Odești și Corund și Bârsauăle amândouă îi tăt Dă Sub Codru. Mai încolo îi Chioar. Supuru și Bobota nu îi în Codru. Și Bogdandu să țâne, până pă la Cehu, Benesat, tăte îs Sub Codru. Alea, Noțig și alea, îs Sub Codru. Și obiceiurile de dansuri nu să potrivesc cu alea din Sălaj. De la vale încolo îi Sălaj ori Someș și mai încolo Barcău, da aciee să trag cătră Bihor. La noi îs alte danțuri, codrenești.

Să făcea danț la șură și când să făcea câte o casă nouă, ca și bătucescă pământu, să făcea acolo. Și io am fost tizeș, nu știu câți ani. Erau câte doi tizeși; să alejeau dintre feciori, care o fost on pic mai răsărit. Și io am fost tizeș. Ei alcăzau țâganii, pă câte o cofă de bucate, ori pă ceva bani. Țâganii erau din Derșida ori din Giorocuta, da mai mult erau de-aci. Erau trii ceatarâși: primă, contră și gordonă. După aceie s-o adus și dobă. Am fost mulți ani tizeș. Ei strânjau plata și dădea câte o mâncare la țâgani, da asta era cam a fetelor. Tizeșii spuneau care fată a face mâncare. Muzicanții erau băgați de la Paști până în câșleji, da în posturi nu să făcea danț¹⁸.

Cam de la 14 ani mereau fetele la danț și când merea prima dată o kema careva în danț. Pă mine m-o băgat bărbatu-mneu apui după aceie am mai jocat și cu alții. Mereau și maicile acolo și stăteau și voroveau și comentau. Era o șură și tăt meream acolo și îmi tăt spunea maica și stau acolo, nu și mă duc nu știu unde, mă tăt grijea. Ea ședea pă talpă, să mă vadă. Tăt îmi spunea, zăcea că atunci când vine ciurda, tră și fiu acasă. Meream și strânjem pui de mălai, și mai stăm on pic....da mă temeam că m-or sfădi... Altfel o purtat atunci pruncii frică de părinți. În post nu să făcea danț. În rest, să făcea după beserică și țânea până merea ciurda. Poate că feciorii mai rămâneau on pic, da nu mult¹⁹.

Femeile nășteau acasă, numa acasă, nicări altundeva. Vinea moașa, care vinea, la tăte femeile. O fost o moașe bătrână, vinea până să putea scula femeia. Vine și spăla pruncu, cam o săptămână, și avea grije și de mamă și de prunc. Să plătea cu ceva, da bani nu prea erau atunci și le dădeam lapte, groșior... Pruncu să boteza iute, că dacă era beteag și nu cumva și moară, poate și la săptămâna. Moașa merea la botez cu pruncu și încoace îl aducea nănașe. Merea acasă la popă, acolo îl boteza. Care o fost pericol și moară înainte de botez, i-o închinat moașa, că mureau mult atunci pruncii. Femeile nu ieșeau după ce nășteau, nu mereau la beserică până făceau molitva, la șasă săptămâni.

¹⁷ Valeria Câmpan, Corund, Satu Mare.

¹⁸ Alexandru Domuța, Corund, Satu Mare.

¹⁹ Florica Domuța, Corund, Satu Mare.

Popa le făcea molitva afară din beserică și după aceie mereau în beserică. La prunci li se cam dădea numele după sfinți și după părinți. Când să scâlda prima dată pruncu să punea fir de busuioc, și fie fumoasă fata și ban de arjint, și punea flori în ciupă. Și să punea fir roșu la mânuță, și nu să dioată, că să mai diuătea pruncii și să mai spărieau. Aveau tare mulți prunci atunci femeile.

Tată lumea să ducea la beserică, atunci era plină beserica, amu tineretu îi plecat. Merea și pruncii, și fetele, amu nu mai mărg nici fetele. O, Doamne, atunci, tată lumea merea la beserică. Bărbații stăteau înainte și dă la jumătate încoace îs femeile. Pruncii aveau băncile lor. În strană ședea preuteasa și în pod ședeau tinerii și deacu.

Soarta îi așe cum o rândulește Dumnezo. Ala de sus ne dă nouă soarta. O fost la vrăjitoare câte una, da nu o ajuns nimica ace. Cum o dă Dumnezău, coată și fii cu ea că așe îi soarta rândulită de Dumnezo. La colindă mereau numa feciorii, mereau la tâte fetele și căpătau pălincă și vin și pancove. Pruncii umblau pă la vecini și le dădeam colaci și mere și nuci. Fetele nu mereau la colindă, îi așteptau pă feciori. La Paști meream la Înviere. Vopseam ouă roșii mai multe, cu coji de ceapă le vopseam, și cu coji de nucă și cumpăram feșteală. Sâmbăta să vopseau, și nu să strâce, că nu era atunci frijider. Să merea cu coșarca la beserică. Să făcea colac în cuptor și să punea carne de porc ori de miel și o litără de vin. Și să punea o ștergură frumoasă cu pene și să punea în coșară și să ducea la beserică și să punea afară, la intrarea în beserică. În fața bisericii să puneau coșerile pă două rânduri și le sfințea popa și dimineața să aduceau acasă și mâncai din coșară ce ai pus. Merea tată lumea cu coșarcă, cu mâncăruri de tâte ce era²⁰.

Să sfințeau holdele la Rusalii, cu preot, cu preapori, la cel mai apropiat lan de grâu, unde era grâul mai aproape. Se făcea slujbă. Meream toți care eram în biserică la cea mai apropiată holdă de grâu și se făcea slujbă în hotar. Se împleteau cununi din grâu și să puneau în preapori. Se țineau acolo până anul următor. Ne spunea bunica că nu e voie să arunci pâinea pentru că pe fiecare bob de grâu este chipul lui Isus și nu e voie să aruncăm pâinea. E mare păcat să calci pâinea. Nici cununile de grâu nu să aruncau niciodată. Când eram copil se mergea la seceriș și când terminau de seceriș făceau o cunună care era adusă de două fete și o aduceau în sat cu tot alaiul, la casa omului la care s-au dus la secerat. Și cântau niște cântece de seceriș și trebuia udat grâul și feciorii udau fetele care duceau cununa și cununa. Se făcea totdeauna cunună la seceriș, împețită, mare și fetele și tot alaiul erau udați cu găleți cu apă. Mai târziu se ducea cununa asta la sediul CAP-ului²¹.

Am redat informațiile de mai sus, deși unele dintre localitățile citate nu fac parte din actuala formulă administrativă a județului Sălaj; un prim argument este însă acela că ne-am raportat la ceea ce se numește în mod curent „Sălajul istoric”, pe de o parte, iar pe de altă parte, satele cercetate din județele Maramureș și Satu Mare fac bloc comun cu satele sălăjene din enclava desenată de râul Someș în Sălaj, configurând, împreună, zona etnografică Codru, atât de productivă pe toate palierele foclorice și etnografice și care a influențat semnificativ și zonele Meseș și Sălaj, ce au stat în atenția cercetării noastre.

Din perspectiva abordării terenului etnografic, am încercat să urmărim sfaturile practice ale teoreticienilor meseriei noastre, observând „viața satului în toate

²⁰ Mărioara Pop, Băsești, Maramureș.

²¹ Lucia Mureșan, Băsești, Maramureș.

amănuntele ei, în desfășurarea ei spontană zi de zi, în toate înțelesurile ei lăuntrice, ascunse pentru omul din afară (...). Simbolurile, riturile, ceremoniile, cultul și atâtea alte fenomene sociale n-au niciun înțeles dacă le privim numai sub aspectul exterior, ele toate fiind înzestrate cu semnificații, nu pot fi deci lămurite științific decât prin înțelegere”²². Multe dintre informațiile culese din teren, din satele zonei Codru, nu au fost încă transcrise și exploatate; cu siguranță, atunci când acest lucru va fi fost săvârșit, profilul etnografic al acestui areal cultural se va contura complex și provocator.

Camelia Burghele

Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău

Zalău, RO

cameliaburghele@yahoo.com

**Notă: Materialul de față a apărut, parțial și fragmentat, în diferite reviste de specialitate; datorită interesului pentru zona culturală ce stă în atenția Muzeului Județean Satu Mare, am considerat oportună adunarea fragmentelor / observațiilor și publicarea lor unitară, sub forma studului de față, în anuarul sătmărean.*

²² François Laplantine, *Descrierea etnografică*, Iași, Ed. Polirom, 2000, p. 20.